

Др Зоран Лакић

ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РАЗВОЈА НАРОДНЕ ВЛАСТИ У ЦРНОЈ ГОРИ 1941 — 1945.

У свом теоријском концепту о револуцији Лењин је сматрао да је најглавније питање сваке револуције питање државне власти, које одређује све у њеном развоју — у њеној спољној и унутрашњој политици. Револуција народа Југославије није одступила од овог основног концепта. Напротив, она је рјешавала низ питања са којима се суочава сваки револуционарни покрет. Иако је узимала за основу историјско искуство претходних револуција, она је властитим искуством дала значајан допринос марксистичком учењу о револуцији. Тај специфичан карактер огледа се и у чињеници да је као форму узела народноослободилачки рат, и да је оружаном дијелу револуције претходио дуг и напоран пут класне борбе кроз коју се развијала идејна свијест широких народних маса, које су се 1941. године сврстале у борбене редове револуције. У духу учења класика марксизма, народне масе су се систематски васпитавале у потребу социјалистичке револуције; оне су створиле слику револуције у њеним основним димензијама. Управо зато нијесу признавале безизлазност било какве ситуације. Само тако се дошло до увјерења да не може бити ситуације из које нема излаза, јер свака појава садржи у себи своју властиту негацију, коју намеће дијалектика живота. Испољени морални и идејни полет маса претварао је сан у јаву, немогуће у могуће.

Револуција народа Југославије различито се понашала на подручјима разних историјских традиција и утицаја. Те регионалне специфичности чине још један спецификум револуције народа Југославије.

У том склопу гледано понашање и развој револуције у Црној Гори представљају својеврстан допринос искуству социјалистичких револуција, посебно по рјешењима неких питања на која је наилазила.

Извјесно је да је пракса наше револуције носила у себи богатство садржаја и форми, па чак и оригиналнога концепта. Па ипак је задуго остajала по страни озбиљнијег интересовања савремене историографије. Док је на једној страни историографија

НОР-а дала несумњиво значајне резултате у реконструкцији догађаја 1941 — 1945, изостала је анализа процеса друштвено-политичких односа, или се пак томе питању сувише једнострано прилазило. Револуција није озбиљније изучена ни тематски ни регионално. Под овим „тематски“ подразумевамо одређене тематске цјелине — могуће и хронолошки оивичене, па и на тему која излази из ужег оквира историје. Хтио сам рећи, да ни правна наука није изучила феномен наше револуције адекватно њеном доприносу учења о револуционарној улози пролетаријата у историји и стварању пролетерске државе. Исто тако немамо историографских радова који би на мањем географском региону сублимирали искуства револуције, свестрано изучили и научно обликовали њене специфичности и праксу.

Подгоричком скупштином новембра 1918. године Црна Гора је престала бити државни субјект. Привржен идеји југословенства, црногорски народ се одрекао властите државе и државности, која му је, иначе, у вишевијековној историји обезбјеђивала опстанак. У својој ратничкој историји дошао је до увјерења да је снажна држава битан услов опстанка и материјалног и друштвеног просперитета народа. Уједињење са Србијом и осталим југословенским народима у једну државну заједницу обављено је на начин који Црној Гори није обезбиједио права која су јој историјски и политички припадала. Историјски романтизам и политичка кратковидост тадашњег политичког вођства Црне Горе скуп су је коштали у периоду између два рата.

У свим рјешењима државног уређења међуратне Југославије није поштована историјска традиција. Систематски је уништана самосвијест о државности и државној традицији, што је само један елемент неравноправног положаја Црне Горе у међуратној Југославији. Много теже посљедице по Црну Гору произишле су из привредне политике међуратне Југославије, мјерама економске политике Црна Гора је дошла у још тежи положај. На крају је црногорски народ био политички обесправљен, заједно са осталим народима Југославије.

Иако незадовољна положајем у таквој држави већина црногорског народа је и даље чврсто вјеровала да је слободан друштвени и економски развитак могућ само у оквиру Југославије. Зато је априлску капитулацију 1941. године народ доживио као тежак пораз, а распарчавање Југославије као националну трагедију. У основи оваквог схватања налази се антиокупаторски став народа и његова жеља да се окупатор што прије порази.

Разбијање Југославије у априлу 1941. године окупатори су мотивисали укидањем „диктата“ 1918. године и повратком „редовног стања“ од прије првог свјетског рата. Сваки њен дио доживљавао је посебну судбину, зависно од намјене која му је била одређена.

Са становишта историјских граница, територија Црне Горе је била веома смањена. Квислиншкој творевини под називом „Велика Албанија“ прикључени су: Улцињ са околином и дјелови подгоричког андријевичког и беранског среза. Декретом од 20. маја 1941. године Бока Которска је постала саставни дио италијанскога краљевства, као „Provinciadi Cattaro“. Све до краја октобра 1941. године Пљевља и Бијело Поље су били означени као саставни дио квислиншке „Независне Државе Хрватске“. Црна Гора је практично била сведена на границе из времена послје Берлинског конгреса 1878. године. Њен напор у ослободилачким ратовима признат на овом међународном конгресу анулиран је првим одлукама италијанских окупационих власти.

Распарчавање Црне Горе изазвало је дубоко разочарање у свим политичким круговима, а степен тог разочарања зависио је од мотива ишчекивања одређених политичких структура — новонастало политичком ситуацијом.

Црногорски сепаратисти су, наиме, сматрали италијанску окупацију Црне Горе као укидање „версајског диктата“. Њихов сан о „Великој Црној Гори нестао је под ударцима који су јој дати с десна и с лијева“ — како се каже у извјештајима Мацолинија од јула 1941. године.

Дјелови бивших грађанских власти брзо су се уклопили у окупациони систем. Прво су то урадили жандарми и полиција, а касније и знатан дио чиновничког апарата — одакле је окупатор ангажовао кадар за општинске управе и судове. Уочи тринаестојулског устанка у Црној Гори устројена је мрежа од 120 жандармеријских станица. Многобројна акта окупатора антијугословенски мотивисана и распиривање антисрпског расположења, међутим, нијесу могли наићи на одобравање грађанских елемената, који нијесу прихватили окупацију земље, премда јој се нијесу ни супротстављали — нити у вријеме априлског рата 1941. нити касније.

Разочарање народа чином окупације било је велико, а његови мотиви битно другачији. Историјско искуство је учило да се до слободе може доћи заједничком борбом, а не политиком отцјепљења. У данима најтежим за народе Југославије управо су сепаратистичке тенденције биле у сталном успону. И у Црној Гори је КПЈ била једина политички организована снага која је чин окупације доживјела као трагедију народа.

Вјерујући да имају подршку сепаратиста, који су били у опозицији свим југословенским режимима, Италијанима није ни било много стало до разбијених група бивших грађанских партија и бирократије грађанског режима, а још мање до расположења народа у Црној Гори. С позивом на историјску традицију и династичке везе, Италија је настојала да реализије већ припремљени план о мјесту Црне Горе у „новом поретку“. У таквом рјешењу важна је улога придавана питању обнове црногорске мо-

нархије. Као што је познато, импровизиован је квислиншки Црногорски сабор, који је 12. јула 1941. године успоставио „Краљевину Црну Гору“. Она је, међутим, егзистирала само неколико часова: већ сјутрадан, 13. јула 1941. године, народ је рекао свој суд о „почетку новог европског поретка“ на тлу његове земље. Свепланарним устанком црногорског народа пропали су сви планови Италије у погледу Црне Горе, која је постала италијански гувернаторат у оквиру окупационог подручја југословенске територије.

На одређење народа за тринаестојулски устанак 1941. године нијесу утицали пресудно услови окупације колико свијест о борби за слободу и жеља за самосталношћу. Ослободилачки рат црногорског народа стимулисан је, међутим, низом фактора. Имао је широку платформу и оквир — да се ниједан патриота није могао клонити његова циља. То што је од првога дана имао револуционарни карактер произлази из чињенице да му је на челу стајала Комунистичка партија Југославије. Њена борба за одбрану независности и за демократизацију друштвених односа, из међуратног периода, еволуирали су у борбу за ослобођење земље и њен унутрашњи друштвени преображај. Управо је зато КПЈ уживала повјерење народа. Од почетка ослободилачког рата она је истицала његов циљ, који је у суштини произлазио из револуционарног програма КПЈ, садржаног у њеним најважнијим документима међуратним, и тога времена, у првом реду у прогласима којима је народ позван на устанак и ослободилачку борбу. Тај програм је и црногорском народу гарантовао право на самоодређење до отцјепљења и његову равноправност са осталим народима Југославије у свим областима живота. Разумљиво је, зато, што је он имао доста присталица у Црној Гори.

Таква оријентација КПЈ није сужавала платформу борбе у Црној Гори, јер је народ полазећи у ослободилачки рат у ствари ишао у револуцију — тражећи нове односе и нове друштвене промјене. То се види и по стварању првих органа власти, који се оснивају под утицајем и инструкцијама КПЈ, али и тамо и тада гдје тих инструкција није било, па чак понекад и против њих. То даје специфично обиљежје ослободилачком рату и револуцији у Црној Гори и чини га посебним у односу на ослободилачки рат и револуцију других подручја земље. Оваквом политичком курсу ослободилачког рата и садржаја револуције супротставила се буржоаска реакција из себичних класних интереса. Она није могла да отворено пружа класни отпор, јер је ослободилачки рат постављен као питање националног поноса, фактора који је историјска традиција учинила веома јаким. Њен дефетизам огледа се кроз став ишчекивања. Развој догађаја ју је приморао да се нађе у редовима ослободилачке војске, у ствари у фронту револуције — апсолутно мимо своје воље. Буржоаска реакција је силом при-

лика морала остати у фронту ослободилачке борбе, јер се увјерила да они који не поштују политички тренутак и не воде рачуна о традиционалном односу народа према рату и слободи — немају шансу на успјех. Такав је био случај са сепаратистима, који су претрпјели потпуни крах управо у тренутку када је изгледало да су остварили свој циљ одлукама Петровданске спуштине 12. јула 1941. године.

Рушењем окупаторског система и старог државног апарата, који је као инструмент силе био употријебљен против народа у међуратној Југославији и у току рата, настала је потреба за новим облицима власти, власти која ће народу обезбиједити изградњу новог друштвеног уређења. То је власт народноослободилачких одбора, који су у јулу 1941 године контролисали велику слободну територију на којој је живјело око 80% укупног броја тадашњег становништва Црне Горе. Њиховим првим одлукама отвара се процес превазилажења економских и социјалних неједнакости и стварају услови за равноправност међу људима у смислу принципа једнакости и солидарности. Битно је констатовати да се у тринаестојулском устанку 1941. године црногорски народ једнако борио за Црну Гору и Југославију.

Под утицајем низа фактора, устанак је захватила криза, коју буржоаска реакција користи за своје уско класне интересе. На другој страни, националне илузије дијела националности и нација у ослободилачку мисију италијанских окупатора отежавали су акцију. КПЈ. Снаге буржоаске реакције, које су под покровитељством избјегличке владе у Лондону, конституишу се у четнички покрет. Његова организација у Црној Гори из истих разлога — наметнула је грађански рат снагама револуције. У наметнутом рату револуција има предност због подршке коју ужива код народа, чиме се надокнађује оружана премоћ окупатора и буржоаске реакције. Ослободилачки рат и револуција теку са свим специфичностима које се испољавају.

Црна Гора није изоловано подручје, имуно од утицаја и промјена у констелацијама снага на ширим фронтовима. Напротив. Они се на њу снажно рефлектују. Дијелом и због тога долази до озбиљне кризе НОП-а и револуције. Недовољно јасно дефинисани ставови централног руководства НОП-а о неким конкретним питањима ослободилачког рата и револуције, у ситуацији када је дисциплина била основно правило рата, остављају одређене посљедице. Такозвани „лијеви заокрет“ у земљи крајем 1941. и почетком 1942. године, односно прелаз на етапу социјалистичке револуције, није шкодио НОП-у у Црној Гори, јер је он управо такав карактер имао од самог почетка. Напротив, он тада има највише успјеха, који су кулминирали у вријеме Острошке скупштине 8. фебруара 1942. године. Црна Гора је прекривена мрежом НОО свих нивоа, почевши од сеоских, преко општинских, међуопштинских и среских, па све до Покрајинског одбора за Црну

Гору и Боку, који је овом приликом формиран. У овако изграђеној мрежи НОО укључено је преко 3.000 одборника. Број НОО у Црној Гори тога времена чини половину укупног броја НОО који су тада постојали у земљи, изузимајући слободну територију у Далмацији.

Народнослободилачки одбори функционишу као јединствени систем политичке власти на подручју Црне Горе као цјелине. Развијају активност у свим подручјима друштвеног живота. Нормативним актима се регулише њихов положај као правих органа власти који су једини мјеродавни за територију на којој дјелују. Многи од њих по форми личе совјетима, што у црногорским условима има стимулативан карактер. Чак и четничке снаге не истичу паролу против совјета и СССР-а, јер би то било равно самоубиству, с обзиром на снагу руског фактора у Црној Гори, који је и традиционални и класни. Напротив, они оптужују НОП и КПЈ за троцкизам, представљајући се пријатељима СССР-а. На другој страни, органи судства доприносе афирмацији револуционарног правца који је узео НОП у Црној Гори. При томе се има у виду да судство као орган револуције пролази кроз све њене фазе и прима све њене карактеристике. Његове одлуке су мотивисане жељом да се очувају јединство народа и његова слога.

Криза НОП-а не долази као посљедица „лијевог заокрета“, већ због начина на који се он изводи у Црној Гори. Народ се није противио револуционарним одлукама НОО о укидању старих органа власти, национализацији разних типова имања и др., избору млађих људи и (први пут) жена у органе народне власти. Када су, међутим, оглашавани за класне непријатеље и они који по свом положају то нијесу могли бити, а за петоколонаше и они који се ничим нијесу огријешили о НОП, или су били његови поборници — народ је напустио партизанске редове и НОП у цјелини. Ова криза НОП-а, уз евидентну војничку премоћ његовог непријатеља, тешко економско стање народа и др., одвела је до једногодишњег одсуствовања партизанских снага из Црне Горе.

Привремену кризу НОП-а у Црној Гори четници су погрешно процијенили као израз увјерења да је народ напустио револуцију. Напротив. Послије разочарања због свог положаја у друштвеној структури међуратне Југославије, за чију се обнову боре управо ове снаге, сиромашним сељачким масама Црне Горе револуција је изгледала једини пут ка праведнијем и бољем животу. Народне масе су стога одбациле само екстремне методе револуције. Полазећи од такве процјене, четници се све више експонирају као отворени сарадници окупатора; заједно с Италијанима организују борбене акције против партизанских снага, затим акције „чишћења“ терена од припадника НОП-а, хватање илегалних радника, њихово суђење и коначно ликвидацију. Они су били главни савезник окупатора (а не окупатор њима) у борби против револуције. Како је окупатор водио рат против НОП-а на

националној основи, то су четници као и сви сарадници окупатора, умјесто жеље да воде класни, у ствари водили анационални рат, чиме су починили чин националне издаје, што им народне масе нијесу ни хтјеле ни могле опростити. Супротно очекивањима четника, народне масе су остале привржене НОП-у, увиђајући да четнички покрет није оно што оне траже и чему теже, да је НОП њихова перспектива, без обзира на слабости испољене у једном тренутку. Четнички покрет је све више политички изолован и доживљава судбину сепаратиста: у вријеме када је изгледало да постиже свој највећи успон, народ му ускраћује повјерење и подршку, јер је у основи био анационалан и колаборационистички, јер је пактирао с окупатором на штету положаја и будућности Црне Горе.

Иако су партизанске јединице, као оружана сила народне власти, која наставља свој рад у илегалним условима, веома далеко, ипак се та власт осјећа на окупираном подручју. Она организовано дјелује прије свега у подизању борбеног духа народа, а затим у мобилисању нових снага — у људству и материјалу за потребе НОП-а. У градовима и уопште на окупираној територији вршене су саботаже и друге илегалне акције. Народна власт има и одређене судске компетенције, без обзира на илегалне услове свога дјеловања. Што је најбитније, она обавља неопходне припреме за конституисање мреже легалних органа власти, чим се наново створи слободна територија. Стварају се нове партизанске јединице, које изводе и оружане акције. Због таквога рада органа власти у илегалним условима, у мају 1943. године — када је четничка премоћ у Црној Гори привидно била апсолутна — конституише се читава мрежа НОО на територији која је поново ослобођена. Као из земље никли, јављају се органи народне власти; у ствари, илегални одбори почињу легално да обављају своју дужност. С јесени 1943. године то се дешава у још већем обиму, када је слободна територија значајније увећана, а прилике на њој прилично консолидоване.

У вријеме своје пуне иницијативе, четнички покрет у Црној Гори изгубио је одлучујућу битку, премда су тотални политички пораз и војничка егзекуција услиједили средином октобра 1943. године.

Развојни процес народне власти у Црној Гори интензивирао је с јесени 1943. године, када долази до оснивања Земаљског антифашистичког вијећа народног ослобођења Црне Горе и Боке као највишег политичког и представничког органа НОП-а у Црној Гори. Чињеница да је то урађено прије II засједања АВНОЈ-а даје још једну — битну карактеристику народној власти у Црној Гори. Историјске одлуке II засједања АВНОЈ-а извирале су и из одлука ЗАВНО Црне Горе и Боке, у којима је испољена воља црногорског народа да се упоредо са борбом против окупатора истраје до краја у рушењу старог поретка и стварању заједнице

нових друштвених односа. Народни представници се изјашњавају одлучно против повратка краља и енергично су за то да се Југославија изгради на федеративном принципу, који ће Црној Гори обезбиједити сва права са осталим добровољно уједињеним народима. Ове одлуке чине политички и правни основ будуће федералне Црне Горе. На њима ће се градити равноправност и демократска слобода црногорског народа у федеративној Југославији.

Зато што су ове одлуке долазиле као израз непосредне жеље народа, наилазиле су на његову активну, свакодневну и безрезервну подршку.

Оснивачка скупштина ЗАВНО Црне Горе и Боке представља значајан корак ка организацији и даљем учвршћењу народне власти и њених органа — народноослободилачких одбора. Процес изградње власти тече складније и брже. Новим упутствима и допунама ранијих упутстава о народноослободилачким одборима, они настављају даље усавршавање своје организације и метода рада. Након ових измјена народноослободилачки одбори до краја рата, до доношења Закона о народним одборима, не трпе никакве битне измјене. У овој фази развјетка они све више постају органи борбеног јединства народа, што се огледа и у њиховом саставу. У њима су све више људи разних политичких странака и политичких убјеђења, који су у једном јединствени: борба против окупатора за нови друштвени и државни преображај Црне Горе, која се ни у једној фази свога развјетка јне супротставља Југославији.

На свом Трећем засједању ЗАВНО Црне Горе и Боке прераста у Црногорску антифашистичку скупштину народног ослобођења, која доноси историјске одлуке којима је потврђено право црногорског народа да сам одлучује о својој судбини, као равноправни члан шире заједнице. Ове одлуке означавају историјски континуитет црногорског законодавног тијела као представника државног суверенитета Црне Горе. Тиме је почело ново поглавље у развјетку народне власти: народноослободилачки одбори дефинитивно постају основни органи државне власти. Тако је значај њиховога рада добио одлучују важност у даљој изградњи слободе Црне Горе у Демократској Федеративној Југославији.

Није било лако престројити борбене редове и отпочети битку за обнову земље и даљу изградњу нових друштвених односа, битку за оно ново, о коме се дуго сањало и говорило. Битка на економском пољу изједначавана је са важношћу битке на фронту. Сав економски терет рушилачког рата поднијеле су народне масе које су током читавог рата материјалним доприносима јачале базу НОП-а. Крајем 1944. године, а нарочито ослобођењем Црне Горе, почетком 1945. године, долази до снажног и планског рада на обнови основних привредних грана: саобраћаја, индустрије, пољопривреде, шума и руда, затим финансија и радикалне интервенције на ликвидацији валутарног хаоса на тржишту — увођењем јединственог динара, и посебно на оживљавању дома-

ће производње и активирању цјелокупног економског потенцијала народа.

Обнова је у Црној Гори почела у вријеме док је рат трајао на ширем подручју земље. Обновљени су скромни индустријски капацитети, шуме и руде као основно богатство привреде Црне Горе, зграде ип орушена насеља, градови, стварају се прве организације удруженог рада — да би показале све предности новог друштва и нове организације, формира се до тада непознати сектор својине — задружни сектор. Акцент је дат духовној надградњи — просвјети, култури и науци. Иако је проблем исхране и даље велики, лакше се рјешава. Прима се и помоћ западних савезника и СССР-а у разним потребама за становништво и производну дјелатност. Такође се ужива помоћ других република и земаља социјалистичке оријентације, да би се манифестовали слога и помоћ, братство и јединство — као нова и драгоцјена категорија ослободилачког рата и револуције. Земља је добијала уредан саобраћај, обновљени су рудници, отворене фабрике, школе су почеле да раде и тамо гдје их није било до рата 1941. године, од установа културе и науке осниване су чак и оне које никада нијесу на овом подручју постојале. Просто је невјероватно како је један народ скоро преко ноћи учинио тако значајан корак у обнови порушене и ратом уништене земље.

У свом континуитету револуција је настављала свој ток и дио по дио довршавала своје дјело. Завршни процес је настао Четвртим засједањем ЦАСНО, које и по форми и по садржини значи прелаз од ратног ка мирнодопском стању.

Четврто засједање ЦАСНО улиједило је послије образовања јединствене владе Федеративне Демократске Југославије, односно након оснивања федералних влада у Срублији и Хрватској. Измјена карактера рада и самога назива једне ратне владе наметала је потребу стварања нове, која ће наставити свој рад у мирнодопском времену. То је, најзад, била неопходна етапа у развоју црногорске државе, у њеном коначном оформљењу као равноправног члана заједничке државе — Федеративне Демократске Југославије.

Петнаестог априла 1945. године сазвана је Црногорска антифашистичка скупштина народног ослобођења на своје Четврто засједање, које је одржано на Цетињу. Скупштини су присуствовали и народни посланици из Бијелог Поља и Пљеваља, до тада чланови Антифашистичке скупштине народног ослобођења Санџака. Тако је на овом засједању била заступљена први пут сва Црна Гора у данашњим њеним границама.

Скупштина је донијела историјске одлуке, које су биле наставак изградње Црне Горе у саставу братске заједнице југословенских народа:

1. — Закон о претварању Црногорске антифашистичке скупштине народног ослобођења у Црногорску народну скупштину

као највиши орган државне власти и једини законодавни орган федералне Црне Горе, и претварању народноослободилачких одбора у народне одборе, а среских народноослободилачких одбора у среске народне скупштине;

2. — Закон о образовању народне владе као највишег извршног и наредбодавног органа Федералне Црне Горе. По овом закону, народну владу именује Предсједништво Црногорске народне скупштине (ЦНС), а она је одговорна Црногорској народној скупштини, којој полаже рачун о своме раду; у вријеме између засједања Црногорске народне скупштине влада је одговорна њеном Предсједништву „које у том времену има законодавну власт скупштине“;

3. — у вези с одлуком Антифашистичког вијећа народног ослобођења Санџака од 29. марта 1945. године, Скупштина је донијела одлуку којом се срезови бјелопољски и пљеваљски укључују у Федералну Црну Гору. Такође је донесена одлука о проширењу ЦНС примањем вијећника из ова два среза за посланике Црногорске народне скупштине.

Изабрано је Предсједништво Црногорске народне скупштине, које је, по усвојеној одлуци, имало 13 чланова.

Ради уређења политичког и државног живота, Црногорска народна скупштина је донијела одговарајуће законе: о уставотворној скупштини, о бирачком праву, о изборима народних посланика за уставотворну скупштину, о зборовима и удружењима, о судовима и кажњавању злочина за преступе против државе. Ови су закони заснивани на начелима НОП-а, чије су тековине чували и учвршћивали. У њима су јасно истакнуте дубоке револуционарне промјене које су извојеване у току ослободилачке борбе и револуције.

Довршетак државне изградње текао је углавном без застоја, али с евидентним отпором остатака буржоаске реакције. Они су безуспјешно, посљедњи пут, на Трећем засједању АВНОЈ-а покушали да успоре ток револуције. Управо тих дана, међутим, коначно је укинута монархија и проглашена република, изгласан устав Федеративне Републике Југославије — темељни закон који омогућава социјалистички развитак земље.

У Црној Гори, пак, сепаратисти су покушали да у федералној Црној Гори виде сепаратну Црну Гору, а остаци буржоаске реакције су у Федеративној Југославији видјели Црну Гору без икакве аутономије. Ове у суштини антиреволуционарне комбинације на вријеме су осујећене и прекинуте. Изгласавањем Устава Црне Горе 1946. године довршена је нова државна зграда Народне Републике Црне Горе. Новим уставним поретком Црна Гора као федерална држава, преко Федеративне Народне Републике Југославије, прекида однос са уставним и правним поретком старе Црне Горе и међуратне Југославије.

Вишегодишње и праве тежње народа Црне Горе су тиме испуњене. Револуционарни програм КПЈ, назначен још у међуратном периоду, успјешно је реализован ослободилачким ратом и револуцијом. Нова Црна Гора је била нова по своме положају у широј југословенској заједници, по друштвеним односима који владају у њој, по слободи човјека која је остварена и, напокон, по односу човјека према свему што је створио.

Од значаја је истаћи да изградња црногорске државе на новим основама никада није супротстављана југословенству и заједничкој држави југословенских народа. Штавише, изабрани представници Црне Горе на Другом засједању АВНОЈ-а заносили су се мишљу о стварању јединствене словенске државе „чије су границе од Јадрана до Јапана“. Црногорски народ се и у јулу 1941. године једнако борио за Црну Гору и Југославију. Он Црну Гору сматра ужом домовином, што му не смета да се бори за Југославију, као заједничку домовину. Он је у новој заједници нашао основ и гаранцију за своју индивидуалност, свој опстанак и даљи свестрани развитак. Био је то израз самосвијести о историјској истини да је јединствена Југославија гарант слободе и независности црногорског народа, односно — да је слободна и равноправна Црна Гора важан ослонац нове Југославије.

Dr Zoran Lakić

CARACTERISTIQUES FONDAMENTALES DU DEVELOPPEMENT DU POUVOIR POPULAIRE AU MONTENEGRO 1941 — 1945

RÉSUMÉ

La révolution des peuples yougoslaves se manifestait diversement dans les territoires de différentes traditions et influences historiques. Un des tels territoires est aussi le Monténégro où le Mouvement de Libération Nationale manifeste certaines caractéristiques et spécificités au travers de la voie de développement du pouvoir populaire de 1941 à 1945.

Per la guerre d'avril 1941 la Yougoslavie fût brisée comme état. Le Monténégro aussi fût morcelé. Tout cela a causé une profonde disillusion dans les cercles progressifs à la tête desquels se trouvaient le Parti Communiste de Yougoslavie.

La guerre de la Libération Nationale du peuple monténégrin dans les conditions d'occupation est le résultat du travail organisé du Parti Communiste de Yougoslavie dans les masses et de leur conscience sur la lutte indispensable pour la liberté et l'égalité. Dès les premières actions des insurgés, le peuple monténégrins lutte pour le Monténégro et pour la Yougoslavie. Cette devise revient constamment lors de la fondation et la travail des premiers organes de pou-

voir à partir des comités de Libération Nationale ruraux et par les comités de Libération Nationale municipaux et d'arrondissement jusqu'au Conseil d'Etat de Libération Nationale Terrien du Monténégro. En sa continuité, la revolution travaille et, partie par partie, achève son oeuvre — le Monténégro libre et égal en droit dans la communauté de la Yougoslavie démocratique et fédérative. Par l'adoption de la constitution en 1946, le nouvel édifice d'état de la République Nationale de Monténégro fût terminé. Les aspirations de long-temps du peuple de Monténégro furent avec cela satisfaites et le programme revolutionnaire du Parti Communiste de Yougoslavie fût réalicé avec succès par la guerre de Libération et la revolution.

Il est important de signaler que l'édification de l'Etat monténégrin sur de nouvelles bases ne s'est jamais opposé à l'idée Yougoslave et à l'Etat commun des peuples yougoslaves.

Au contraire, le peuple monténégrin a trouvé dans la nouvelle communauté le fondement et la garantie pour son individualité, son existence son developpement universel ultérieur.